

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

SOHA TERMINOLOGIYASINING SHAKLLANISHI VA ILMIY-FAN RIVOJIDAGI O'RNI

Xodjayeva Gulchehra Suratbekovna

Toshkent davlat agrar universiteti, "Xorijiy tillar" kafedrasida katta o'qituvchisi

Annotatsiya: *Mazkur maqolada soha terminologiyasining shakllanish jarayoni, uning ilmiy-fan rivojidagi ahamiyati hamda terminlarning standartlashuvi masalalari yoritiladi. Shuningdek, terminologiyaning ilmiy muloqot, bilim almashinuvi va kasbiy kompetensiyani shakllantirishdagi o'rni tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari soha ta'limida terminologik kompetensiyani rivojlantirish zarurligini asoslab beradi.*

Kalit so'zlar: *soha terminologiyasi, ilmiy til, termin, standartlashuv, ilmiy muloqot, kasbiy kompetensiya.*

Annotation: *This article describes the process of formation of field-specific terminology, its significance in the development of science, and issues related to the standardization of terms. It also analyzes the role of terminology in scientific communication, knowledge exchange, and the development of professional competence. The research findings substantiate the necessity of developing terminological competence in field-specific education.*

Keywords: *field-specific terminology, scientific language, term, standardization, scientific communication, professional competence.*

Ilm-fan va texnologiyaning jadal rivoji har bir sohada yangi tushuncha va atamalarning paydo bo'lishiga sabab bo'lmoqda. Ushbu jarayonda terminologiya ilmiy bilimlarni tizimlashtirish, aniq va ixcham ifodalash vositasi sifatida muhim ahamiyat kasb etadi. Soha terminologiyasi nafaqat muayyan fan doirasida, balki fanlararo muloqot va xalqaro ilmiy hamkorlikda ham asosiy kommunikativ vosita hisoblanadi.

Zamonaviy ilmiy tadqiqotlarda terminlarning to'g'ri shakllanishi, yagona ma'noda qo'llanilishi va standartlashtirilishi ilmiy fikrning aniqligi va samaradorligini ta'minlaydi.

Soha terminologiyasi har bir ilmiy yoki amaliy faoliyat jarayonida doimiy ravishda shakllanib boradi. U faqat yangi tushunchalarni nomlash bilan cheklanmay, balki mavjud atamalarning ma'nosini aniq belgilash, ularni tizimlashtirish va bir-biri bilan mantiqiy bog'lash orqali rivojlanadi. Terminologiya jarayonida har bir so'z yoki ibora nafaqat lug'aviy ma'noga, balki aniq kasbiy yoki ilmiy kontekstga ega bo'ladi, bu esa ilmiy muloqotning aniqligi va samaradorligini ta'minlaydi.

Terminlarning shakllanishi bir necha manbalardan kelib chiqadi. Avvalo, milliy til imkoniyatlari asosida yangi so'zlar yaratish, mavjud morfemalarni birlashtirish va afiksalar yordamida atamalar hosil qilish mumkin. Ikkinchidan, xalqaro atamalar va qarzma so'zlar soha terminologiyasining rivojida katta rol o'ynaydi, chunki ular ilmiy axborotning tezkor global almashinuvi va fanlararo integratsiyani ta'minlaydi. Masalan, IT, tibbiyot, iqtisodiyot

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G‘OYALAR

yoki muhandislik sohalarida ko‘plab inglizcha atamalar milliy tilga kirib, professional soha kommunikatsiyasida asosiy vosita sifatida ishlatilmoqda.

Shuningdek, terminologiya jarayoni yangi so‘z yasash modellari orqali ham rivojlanadi. Bu esa ilmiy-texnik taraqqiyot bilan bog‘liq bo‘lib, yangi tushunchalar, innovatsion texnologiyalar va ilmiy kashfiyotlar paydo bo‘lgan sari yangi atamalarni kiritishni talab qiladi. Misol uchun, genetik tadqiqotlar yoki sun‘iy intellekt sohasida har yili yangi atamalar va terminlar yaratiladi, va ularni milliy tilga moslashtirish orqali ilmiy merosni saqlash va muloqotni qulay qilish mumkin bo‘ladi.

Biroq, terminlarni milliy tilga moslashtirish va me‘yorlash masalasi ham dolzarb ahamiyatga ega. Terminologiyaning aniq standartlashtirilmagan holatlari fanlararo muloqotda noaniqliklar, tarjima xatolari va tushunmovchiliklarga olib kelishi mumkin. Shu sababli ilmiy-terminologik me‘yorlashtirish va lug‘atlarni yaratish, terminlarni milliy tilga integratsiya qilish orqali talabalarning kasbiy tayyorgarligini oshirish va ilmiy muloqotni soddalashtirish muhim vazifa hisoblanadi.

Natijada, soha terminologiyasi nafaqat ilmiy bilimlarning tizimlashtirilishi, balki global ilmiy hamkorlik va kasbiy kommunikatsiyani rivojlantirishda hal qiluvchi vosita sifatida xizmat qiladi.

Ilmiy terminologiya ilmiy tafakkurning asosiy ifoda vositasi hisoblanadi. Har bir termin muayyan ilmiy tushuncha yoki hodisani aniq ifodalaydi va ilmiy muloqotda noaniqliklarning oldini oladi. Terminologiyaning rivoji ilmiy bilimlarning chuqurlashuvi va kengayishi bilan chambarchas bog‘liq.

Ilmiy-fan taraqqiyoti jarayonida terminologiya quyidagi vazifalarni bajaradi:

- ilmiy tushunchalarni tizimlashtirish;
- ilmiy axborotni aniq va ixcham ifodalash;
- fanlararo va xalqaro muloqotni ta‘minlash;
- ilmiy matnlar va tadqiqot natijalarini standartlashtirish.

Shuningdek, terminologiya ilmiy merosni avloddan-avlodga yetkazishda muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi.

Soha terminologiyasini puxta egallash ta‘lim jarayonida muhim ahamiyatga ega. Talabalar terminlar orqali kasbiy bilimlarni o‘zlashtiradi, ilmiy matnlarni tahlil qiladi va mustaqil tadqiqot olib borish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Terminologik kompetensiya talabaning kasbiy tayyorgarlik darajasini belgilovchi asosiy omillardan biridir.

Shu bois oliy ta‘lim muassasalarida terminologiya bilan ishlashga yo‘naltirilgan maxsus mashg‘ulotlar, lug‘atlar va raqamli resurslardan foydalanish zarur.

Xulosa qilib aytganda, soha terminologiyasi ilmiy-fan rivojining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Terminlarning shakllanishi va standartlashtirilishi ilmiy muloqotning samaradorligini oshiradi hamda bilimlarning izchil rivojlanishiga xizmat qiladi. Soha terminologiyasini chuqur o‘rganish va ta‘lim jarayoniga samarali joriy etish malakali va raqobatbardosh mutaxassislarni tayyorlashda muhim omil hisoblanadi.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Sager J.C. A Practical Course in Terminology Processing. — Amsterdam: John Benjamins, 1990.
2. Cabré M.T. Terminology: Theory, Methods and Applications. — Amsterdam: John Benjamins, 1999.
3. ISO 704:2009. Terminology work — Principles and methods.
4. Wüster E. Einführung in die allgemeine Terminologielehre. — Wien, 1979.
5. Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of Language. — Cambridge: Cambridge University Press, 2010.
6. Jalolov J.J. Chet tillarni o'qitish metodikasi. — Toshkent: O'qituvchi, 2012.
7. O'zbekiston Respublikasi ilmiy-terminologik me'yorlashtirishga oid me'yoriy hujjatlari.

